

УДК 65.015.25:338.432:631

Тертиця О.О.

Аспірант

*Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»*

Лагодисько В.В.

д.е.н., професор

ФІНАНСОВО-КРЕДИТНА СКЛАДОВА МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ

Аналізується питання фінансово-кредитного забезпечення матеріально-технічної бази підприємств агропромислового комплексу регіону в сучасних умовах.

Ключові слова: агропромислове виробництво, товаровиробник, кредитні установи, корпорація, лізинг, консалтинг, стратегія, системний підхід, стратегічні цілі.

Постановка проблеми. Реформування АПК в останнє десятиріччя супроводжувалося грубими прорахунками і наочно продемонструвало життєву необхідність постійного оновлення засобів виробництва на вищому технічному рівні. Здобутий доступ до кращих світових зразків новітніх техніки і технологій дозволив критичніше оцінити досягнення і прорахунки щодо пріоритетного направлення інвестицій у основні сфери АПК. Не розв'язавши проблеми залучення інвестиційних ресурсів в АПК і не поживавивши тим самим економіку, не можна сподіватися на міцну стабілізацію агропромислового виробництва в найближчі роки. Тому фінансово-кредитна складова матеріально-технічного забезпечення підприємств АПК регіону є актуальною та першочерговою проблемою.

Стан вивчення проблеми. Дана проблематика інвестицій широко освітлена в економічній літературі, як вітчизняними авторами Бланком І.О., Вакаріним С.І., Дем'яненко М.Я., Кісілем М.І., Мертенсом О.В., Прилипком С.І., Рогожиним П.С., Савчуком В.К., Савчуком В.П., Стецюком П.А., Якимівим І.В., так і закордонними дослідниками Александером Г., Волковим О.І., Гітманом Л., Ідрісовим О.Б., Колтинюком Б.А., Райзбергом Б.А., Фатхутдіновим Р.А., Ульяновим Є.В., Шарпом У. та ін.

Але багато питань цієї проблеми, пов'язаних з фінансово-кредитним забезпеченням матеріально-технічної бази підприємств АПК регіону в сучасних умовах вимагають подальшого більш глибокого дослідження. На деяких із них ми акцентуємо увагу.

Завдання і методика досліджень. Метою даної статті є аналіз стану інвестиційної діяльності в матеріально-технічному забезпеченні агропромислового виробництва за останні роки, вивчення динаміки інвестиційних процесів, прогнозування подальших перспектив та ролі фінансово-кредитної складової.

Методологічною основою дослідження є системний підхід до вивчення економічних процесів, а також методи: монографічний, економічного аналізу.

Результати досліджень. В нинішній час більшість агровиробників потерпає від нестачі коштів для інвестування в основні та оборотні засоби, тому перед ними гостро стоїть проблема пошуку джерел інвестування. Ситуацію, яка склалася на сьогодні з цієї проблеми, слід вважати дуже складною, особливо в сільському господарстві. Це пов'язано з тим, що в умовах ринкової економіки основний обсяг кредитування

припадає на комерційні банки, а вони направляють кредити туди, де можуть отримувати високий дохід.

Проте агропромислові підприємства, особливо сільськогосподарські, об'єктивно не змогли вписатися в такі параметри, що призвело до різкого зниження кредитної забезпеченості сільськогосподарських товаровиробників, особливо щодо основного капіталу.

Таблиця 1

Інвестиції в основний капітал за деякими видами економічної діяльності у Миколаївській області (у фактичних цінах, тис. грн.)

Галузі економіки	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2009 р. до 2005 р., у відсотках
Всього	749330	1037306	1312127	1963050	2534501	338,2
Промисловість	331718	511219	597448	687393	1401375	422,5
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ним послуги	79199	174088	86039	119788	166604	210,4
Будівництво	8168	12577	35688	392292	177263	2170,2
Транспорт і зв'язок	143841	121936	279793	389066	354646	246,6

Дані таблиці 1 свідчать, що на тлі значного загального обсягу зростання інвестування основного капіталу в області, в сільському господарстві спостерігається найнижча тенденція збільшення обсягів інвестування.

Так, у 2009 році обсяг інвестування склав 210,4 % обсягу 2005 року, в той час як у промисловості – більше 338%, будівництві – 2170%, транспорті і зв'язку – 246%. Характерно те, що протягом декількох років основною проблемою сільськогосподарських підприємств Миколаївської області була нестача ресурсів навіть для простого відтворення виробничого процесу та підвищення його ефективності. Проте попит на інвестиції значно перевищував пропозицію, що призвело до їх високої вартості, а забезпечувати інвестування виробництва за рахунок власних джерел у змозі була лише невелика кількість прибуткових підприємств.

Аналізуючи потенційні джерела інвестування в агропромисловому виробництві Миколаївської області, можна виділити зовнішні (закордонні, або іноземні) і внутрішні (національні).

Необхідно відмітити, що сільське господарство у загальному обсязі прямих іноземних інвестицій у 2009 році займало незначну частку (4,5 відсотка) проти 9,4 відсотка у 2007 році. Проте, слід відзначити позитивну тенденцію до нарощування обсягів іноземних інвестицій протягом останніх трьох років на 143,0 тис. дол. В свою чергу, поки що незначні інвестиції здійснюються і в харчову промисловість області, хоча у 2008 році, порівняно з 2001, їхня частка у загальному обсязі інвестування збільшилась у 2,5 рази і становила 9,2% від загального обсягу інвестування, проте вже у 2009 році частка скоротилась до 6,2 %. Слід зазначити, що харчова промисловість області має великі потенційні можливості для ефективної діяльності шляхом створення спільних підприємств. Вона представлена такими галузями як: цукрова, хлібопекарська, кондитерська, макаронна, спиртова та інші, в яких зайнято 17,1% загальної кількості працівників промисловості області.

Серед внутрішніх джерел інвестування переважає така форма, як кредитування комерційними банками. Про це свідчать дані таблиці 2.

У 2007 році сільськогосподарські підприємства Миколаївщини отримали лише 28,3% від загального обсягу кредитів комерційних банків юридичним особам. У 2008 р. ця частка скоротилась до 22,5%, а вже у 2009 році зменшилась до 10,26%. В той же час, привабливими для іноземного інвестування є промисловість та торгівля і громадське харчування.

Таблиця 2

Кредити, надані комерційними банками юридичним особам
Миколаївської області

Показники	2007 р.		2008 р.		2009 р.	
	у млн. грн.	у відсотках	у млн. грн.	у відсотках	у млн. грн.	у відсотках
Всього	183,7	100	235,4	100	434,6	100
Промисловість	76,4	41,6	92,5	39,3	110	25,3
Сільське господарство	52,0	28,3	53,0	22,5	44,6	10,26
Торгівля та громадське харчування	37,1	20,2	74,8	31,8	126,8	29,2
Інші галузі	18,2	9,9	15,4	6,3	153,2	35,3

Проведений нами аналіз структури наданих кредитів сільському господарству області засвідчує, що більше ніж 90% всіх кредитів, які надаються, є короткостроковими. Це свідчить про небажання банків ризикувати, надаючи сільськогосподарським підприємствам довгострокові кредити.

Від інвестування розвитку агропромислового виробництва Миколаївської області залежить розвиток інших галузей економіки. Для цього існують всі необхідні передумови: сприятливі природно-кліматичні умови, високий рівень кваліфікації трудових ресурсів. Але для реалізації цих можливостей агропромислового виробництву необхідні значні інвестиції.

В сучасних умовах державна та регіональна політика повинна бути спрямована на фінансову підтримку галузей агропромислового виробництва. Основними напрямками такої підтримки мають бути:

- незворотне фінансування з державного бюджету окремих програм;
- фінансування витрат, пов'язаних із земельною реформою, та створення нових виробничих відносин у сільському господарстві, державних контрактів;
- асигнування на заходи докорінного поліпшення й охорони земель, боротьби з шкідниками та хворобами рослин і тварин;
- фінансування частини витрат, пов'язаних із вирощуванням сільськогосподарських культур.

Можуть використовуватись також нетрадиційні форми тимчасової підтримки агровиробників через товарні позички (насіння, паливно-мастильні матеріали, добрива та ін.) з наступними розрахунками зерном та іншими видами продукції, запровадженням використання реструктуризації окремих видів податків та відстрочки сплати боргових зобов'язань.

Ще одним напрямом підтримки агропромислового виробництва може бути використання державних та регіональних фондів кредитування сезонних розривів,

довгострокового кредитування й інвестування. Джерелами створення їх мають стати державний та регіональні бюджети, кошти інших галузей в розмірі 2-3% від обсягу реалізації, які використовуються на пільговій або безоплатній основі, відрахування від держаного ввізного та вивізного мита, податок на додану вартість на експортні товари тощо.

Для реалізації кредитної політики держави в галузях агропромислового виробництва та використання коштів державної підтримки доцільно створити спеціалізовану кредитну установу, на яку слід покласти функції з обслуговування підприємств агропромислового виробництва і проведення факторингових та іпотечних операцій і операцій по заставі землі. Зокрема у США такими операціями займається Товарно-кредитна корпорація. Кредит видається під майбутній врожай і його сума дорівнює добутку ставки по заставі, що помножена на запланований обсяг продукції.

В кредитній інфраструктурі основними формами повинні стати спеціалізовані кредитні підприємства з обслуговування товаровиробників аграрного сектору Миколаївської області. Напрями їх діяльності – залучення тимчасово вільних коштів підприємств агропромислового виробництва та населення, видача кредитів, у тому числі пільгових, заставні операції та довгострокова оренда з викупом технічних засобів. Такими спеціалізованими кредитними закладами можуть бути кредитні спілки та їх територіальні об'єднання у вигляді кооперативних банків, лізингові компанії та фінансово-агропромислові групи різного призначення, з відповідною структурою фінансово-розрахункових центрів. Переваги таких фінансових закладів – максимальне наближення до своїх клієнтів та порівняно низькі експлуатаційні витрати по кредитному обслуговуванню.

Інший напрям – формування фінансово-агропромислових груп з банками та фінансово-розрахунковими центрами. Запровадження таких форм – це шлях до створення локальних кредитних систем, з пільговими умовами надання кредитів їх учасникам.

Формування комплексної системи фінансового забезпечення пов'язане із вирішенням проблеми матеріально-технічної бази, використанням досягнень науково-технічного прогресу і формами господарювання. Машинно-тракторний парк господарств, який раніше підтримувався позиками держави та наданням довгострокових кредитів, опинився на межі розвалу. Через зростання цін на матеріально-технічні ресурси та енергоносії і, водночас, знецінення сільськогосподарської продукції товаровиробник втратив можливість купувати не тільки нову машинно-технічну продукцію, а й запасні частини. Для більшості господарств регіону придбання нової техніки або модернізація існуючого обладнання лишаються практично нездійсненими. В результаті усе більше навантаження лягає на парк старого обладнання, кількість якого скорочується, що призводить до спаду продуктивності.

Однією з реальних і ефективних форм подолання проблем відсутності інвестиційних коштів є лізинг. З економічної точки зору, лізинг являє собою інвестування коштів в основний капітал на зворотній основі, тобто не в грошовій, а у формі надання майна в користування. Власник майна (лізингодавець) надає користувачу (лізингоодержувачу) фінансову послугу: він купує майно у власність, передає його на відповідний термін користувачу і відшкодовує витрати за рахунок періодичних платежів лізингоодержувача. Таким чином, лізингова операція здійснюється на умовах терміновості, зворотності і платності у вигляді комісійних за надану послугу по аналогії з кредитуванням. При цьому позикодавцем виступає лізингодавець, позичальником – лізингоодержувач, а об'єктом позички – предмет лізингу.

Являючи собою нетрадиційний метод оновлення виробничої бази й модифікації основних засобів, лізинг виконує водночас декілька функцій:

- фінансову функцію (лізингоотримувач, вдаючись до лізингу з фінансових мотивів, одержує можливість використати потрібне йому обладнання без одноразової мобілізації для цього власних коштів або кредитів банку);
- виробничу функцію, яка полягає в оперативному розв'язанні виробничих завдань, що особливо ефективно стосовно дорогої техніки з великим ризиком морального старіння;
- збутову функцію, яка поки що не може бути реалізована як додатковий канал продажу вироблених машин та обладнання в наших умовах, оскільки в Україні має місце загальне падіння, а також розбалансованість ринку технічної продукції;
- функцію одержання значних податкових і амортизаційних пільг.

У розвитку лізингу повинна бути зацікавлена і держава, особливо у країнах, що формують ринкову економіку. Як альтернативний засіб інвестування лізинг прискорює оновлення матеріально-технічної бази, створює конкуренцію у сфері фінансових послуг, посилює безпечність інвестицій в умовах економічної нестабільності. Лізинг також дає можливість залучення інвестицій без зростання заборгованості з боку держави. Для держави фінансове заохочення лізингу - засіб стимулювання продажу нової техніки, постійного прискорення оновлення виробничих фондів, інтенсифікації розвитку національної економіки та підвищення її конкурентоспроможності. Так, у формі лізингових операцій в Австрії здійснюється 19,9% всіх інвестицій, в Англії – 28,2%, в Нідерландах – 10,5%, в США – 30%, у Франції – 17,5%, у Німеччині – 16,6%, у Швеції – 26,3%.

Потребує посиленої уваги і законодавче, нормативне та методичне забезпечення лізингових відносин. Закон України “Про лізинг” значно розв'язав проблеми юридичного характеру, оскільки до його прийняття лізингові відносини регулювались окремими концептуальними нормами. Але є багато питань при визначенні розмірів лізингових платежів, способів їх розрахунку. Важливою проблемою є також визначення ефективності лізингових проектів. Жорсткі умови встановлено законодавством щодо співвідношення (1:5) власних і залучених коштів для лізингу. Цим обмежується число суб'єктів лізингу. Серйозною вадою сучасних лізингових відносин є збільшення ставки рефінансування на понад 25%, оскільки це сприятиме подорожчання лізингових операцій.

Виходом з такої ситуації може стати комплекс заходів, спрямованих на реалізацію Закону України “Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу”.

По-перше, це об'єднання бюджетних та банківських коштів і спрямування їх на технічне переоснащення села. До цього процесу варто залучити самі сільськогосподарські підприємства і проводити фінансування на період не менше трьох років під фіксовану кредитну ставку.

По-друге, активізацію процесів концентрації приватних та кредитних ресурсів для створення потужних фінансово-промислових груп і консорціумів з виробництва тракторів та комбайнів.

По-третє, об'єднання зусиль заводів-виробників, переробних підприємств, комерційних структур та банків у створенні лізингових компаній. Частку фінансового лізингу в забезпеченні селян технікою треба довести у найближчі роки до третини всієї техніки для аграрного виробництва. Одночасно слід підвищити контроль за поверненням коштів від лізингу, перетворивши його тим самим на ефективний механізм технічного переоснащення сільськогосподарського виробництва.

По-четверте, неухильне дотримання нормативів бюджетного фінансування

розвитку вітчизняного машинобудування, визначених у вищезгаданому законі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, розв'язати проблему фінансово-кредитного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників регіонального агропромислового виробництва у ринкових умовах можна тільки на системній основі. Для цього слід здійснити реформування сучасної фінансово-кредитної системи і привести її у відповідність із специфічними умовами агропромислового виробництва. Реформування має бути спрямоване на: створення спеціальних фінансово-кредитних установ з обслуговування підприємств агропромислового комплексу; розширення мережі комерційних банківських структур, максимально наближених до товаровиробників; розвиток аграрного фінансового консалтингу; формування за участю національного і комерційних банків агропромислово-фінансових груп, які б об'єднували в єдину господарську систему товаровиробників сільськогосподарської продукції, підприємства з її переробки та структури із зберігання й реалізації готової продукції; впровадження у сільськогосподарське виробництво лізингового кредитування, розширення обсягів застосування фінансового лізингу; реформування товарного кредиту у вигляді короткотермінового банківського кредиту, коли комерційні структури виступають безпосередніми партнерами сільськогосподарських товаровиробників щодо їх забезпечення матеріальними ресурсами.

Список використаних джерел:

1. Шарп У., Александер Г., Бейли Дж. Инвестиции: Пер. с англ. – М.: ИНФРА-М., 2007. – XII, 1028 с.
2. Полуянов В. Финансовая отчётность как информационная база для анализа // Бухгалтерский учёт и аудит. – 2009. – №2. – С.51-54.
3. Любушин Н.П., Лещёва В.Б., Дьякова В.Г. Анализ финансово-экономической деятельности предприятия: Уч. пособие для вузов / Под ред. проф. Н.П.Любушина.– М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 471 с.
4. Савчук В.П. Практическая энциклопедия. Финансовый менеджмент. – К.: Издательский дом «Максимум», 2008. – 884с.
5. Веб-сайт Николаевской торгово-промышленной палаты [Электронный ресурс]. Режим доступа – www.rtp.com.ua.

ТЕРТИЦЯ О.О. ФИНАНСОВО-КРЕДИТНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ МАТЕРИАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ РЕГИОНА

Анализируется финансово-кредитное обеспечение материально-технической базы предприятий агропромышленного комплекса региона в современных условиях.

Ключевые слова: агропромышленное производство, товаропроизводитель, кредитные учреждения, корпорация, лизинг, консалтинг, стратегия, системный подход, стратегические цели.

TERTITSYA O.O. FINANCE AND CREDIT COMPONENT OF THE LOGISTICS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN THE REGION

Analyzes the financial and credit support logistics enterprises of agroindustrial complex in the region under current conditions.

Key words: agribusiness, commodity producers, lending institutions, the corporation, leasing, consulting, strategy, systems approach, the strategic goals.